

Сухенко А.О.

студентка,

*Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

ОСОБЛИВОСТІ КОМПОЗИЦІЇ І ТИПОГРАФІКИ У КНИЖКОВІЙ ГРАФІЦІ

Книга – цілісний організм, який поєднується завдяки ряду параметрів: література, графіка, мистецтво шрифту та поліграфічне мистецтво (типографіка). Найважливіше у книжковій графіці – це композиція і типографічні вирішення. Особливості їх використання залежать від літератури – її виду та жанру, але і головну роль насамперед віддають пошуку актуального та істинного вирішень для конкретного віку людини, для якого буде розроблена ця система особливостей. Особливості використання композиції і типографіки у книжковій графіці виокремлено і досліджено у працях О. Костогриза [3], І. Павлової [5], О. Королькової [2], Я. Чихольда [9].

Композиція є найважливішим елементом художнього оформлення, вона надає цілісності елементам і розкриває своєрідність кожного твору. Досконала композиція характеризується гармонією, з неї немає бажання ні відняти, ні додати будь-який елемент, щоби не втратити художню якість. І навпаки, коли композиція не вирішена, з неї можна легко відірвати будь-який елемент. Композиційні основи при оформленні друкованого видання повинні бути не тільки на кожній окремій сторінці, але і на всіх взятих разом. Це головна відмінність ілюстрацій у книжковій графіці – ритм, який примушує читача гортати сторінку. Ритм кожної окремої сторінки має правильно вести зір від головного до другорядного способами виокремлення предметів розміром, кольором, тоном. Система ритму одразу налаштовує читача на потрібний лад.

Книжкова графіка – це не тільки форма «зовнішнього зображення», яка поєднує в собі окремі елементи та деталі в єдине ціле, а і з'єднання читача зі справжнім змістом твору, на який він налаштовується.

Типографіка у книжковій графіці є невід'ємною частиною композиції, домінанти серед них немає, вони органічно доповнюють одна іншу. Формат – основа для композиційних вирішень, від якого залежить подальша доля книги. Від формату залежать зручність

(портативність, можливість або відсутність подачі матеріалів із зображенням) і наповнення книги (об'єм літератури). Існує декілька прийомів розподілу в книзі гармонії формату. З них можна виділити два з найвідоміших – теорія «золотого перетину» Леонардо да Вінчі, і теорія «золотого ряду» Фібоначчі. За теорією, яку розробив Леонардо да Вінчі («золотий перетин»), гармонією пропорцій (формату) книги є співвідношення 1:1,6. За іншою теорією, яка близька до золотого перетину і була розроблена Фібоначчі, є співвідношення ширини книги до її висоти, воно повинно дорівнювати відношенню сусідніх чисел з його «золотого ряду», це виокремлено у книзі Ф. Ковальова [1]. Кожна доля «золотого ряду» дорівнює сумі двох попередніх: 3, 5, 8, 13 і т.д. Керуючись цим правилом, ми отримуємо книгу шириною до висоти як 3:5, 5:8, 8:13 тощо. Це все правила теоретичні, але існує сторона і практична, якою користуються наразі. Книга еволюціонувала разом із людством і зазнавала змін, які продовжуються разом із нашим розвитком. Видавництва тепер дбають не тільки про зручність у використанні книги читачем, але і про власні мотиви та їх фінансове рішення. Таким чином формати, які ми маємо, залежать від формату використаного паперу та їх надлишків. В Україні формати книжкових (та журнальних) видань стандартизовані за ДСТУ 4489:2005, які зазначено за електронним ресурсом Вікіпедія [8].

Особливості використання композиції та типографіки залежать від вибору вікової категорії читача (сприйняття, розвитку людини та ін.), на якого буде спрямовано розробку, та виду твору, який буде обрано. Так, можна поділити літературу на дитячу та дорослу. Дитяча література набула значимості та утвердження відносно нещодавно – половина-кінець XIX ст. Виокремлення дитячої літератури від дорослої викликало різні емоції та висловлювання, це були суперечки. Так, відому письменницю зі Швеції, класика дитячої літератури XX століття – Астрід Ліндгрєн запитали: чи може мати дитяча література самобутність? На що вона відповіла: «З таким же успіхом можна запитати: чи є майбутнє у хліба? У троянди, у дитячої пісеньки, у травневих дощів. Краще запитати, чи є майбутнє у людини? Якщо воно є у людини, то воно є і у книги. Тому що, якщо одного разу ми навчилися черпати радість і втіху в книгах, нам без цього не обійтися. Для багатьох книги так само потрібні, як хліб і сіль» [7, с. 1].

Дитяча і доросла література мають конкретну відмінність у відображенні, що можна побачити насамперед у самій літературі, а

також у розмірах кеглю, видах шрифту, розмірах ілюстрації та їх колірного рішення, розмірах самої книги, у спрощеннях (дитяча) або навантаженнях (доросла) в ілюстраціях. Це все потребує особливої уваги, щось виокремити або викреслити неможливо, потрібно мати чітке розуміння кожного параметру та їх подальшої взаємодії.

Доросла людина має більший життєвий досвід, який допомагає та спонукає зрозуміти твори, що складніші за сенсом і виконанням. Ілюстрація та оформлення твору вже не потребують від ілюстратора розуміння деталей психологічного та фізіологічного особливостей розвитку дітей. Дитяча література має більше складнощів відображення, для яких потрібні додаткові знання та підготовка. Кожна вікова група має свої відмінності та особливості, завдяки яким можна оперувати і коригувати творчі (композиційні) та друкарські (типографічні) потреби виконання.

Використання шрифту і гарнітури у книжковій графіці має широкий спектр вибору. Шрифт – елемент книжкової структури, самостійна художня форма. Навіть, коли у книзі відсутні ілюстрації, ілюстратор все одно працює із нею, вирішуючи внутрішні деталі – розміщення шрифту, його розмір, колір, і яка саме буде використовуватися гарнітура та шрифт відповідно наданому тексту. Шрифт повинен бути зручним для читання, художньо організованим і практичним при подальшому збільшенні на папері (шрифт повинен мати чіткий відбиток при нанесенні його на папер). Шрифт у дитячій літературі має бути більшим за розміром, чітким.

Гарним прикладом організації простору (за всіма технічними і художніми вимогами) є дитяча книга французького письменника та ілюстратора Ерве Тюлле – «Гурніри на олівцях». Для дітей першої вікової категорії (віком до 5 років) ця книга надає широкий простір для сприймання – розвиває абстрактне і просторове мислення, відчуття кольору, творчі здібності.

Передові нині українські видавництва «Книга старого лева» та «Абабагаламага» можуть запропонувати невелику (відносно кількості дорослої літератури), але власну низку чудових та якісних варіантів книг для дитячої аудиторії (різновид матеріалів для різної вікової категорії, до 18 років включно). Не так і багато є прикладів талановитих дитячих письменників. З них це – Зірка Ментазюк («Ангел золоте волосся» та ін.), Леся Вороніна («Різдвяна казка від Слона Гудзика» та ін.), Марина Павленко («Русалонька із 7-В» та ін.) та інші.

Отже, провідною рисою композиції книжкової графіки є принципова важливість поєднання окремих елементів і деталей в єдине ціле на основі ритму, що спрямовує глядача на рух всередині книжкового організму. Важливий елемент книжкової структури – шрифт – потребує уваги з боку художника до його зручності для читання, продуманості художньої організації, стильової виваженості. Особливості використання композиції та типографіки книги, в першу чергу, зумовлені віковою категорією її читачів.

Список використаних джерел:

1. Ковальов Ф.В. Золотий перетин у живописі: навч. посібник. Київ : Вища школа, 1989. 143 с.
2. Королькова Олександра. Жива типографіка: макет і оформлення. Москва : ИндексМаркет, 2012. 224 с.
3. Костогриз О.В. Композиція у книжковій графіці: методичні рекомендації. Вітебськ : ВГУ ім. Машерова, 2009. 49 с.
4. Науково-практичний журнал в галузі соціальних комунікацій: № 2. Київ : Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова», 2011. 56 с.
5. Павлова І.Є. Методика навчання дітей 9-10 років ілюструванню російської народної казки на заняттях у ДХШ. Москва : Пушкіно, 2017. С. 2–9.
6. Специфіка дитячої літератури: веб-сайт. URL: <https://studfile.net/preview/8113965/>
7. Сучасна українська дитяча література. Тематичні та жанрові особливості : веб-сайт. URL: <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=5826>
8. Формат книжки. Вікіпедія : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/fhacnXc>
9. Чихольд Ян. Вигляд книги. Москва : Книга, 1980. 242 с.